List 52. **NOVICE** Tečaj XXIII.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v redo 27. decembra 1865.

Národno-gospodarske stvarí.

Beseda o preseljevanji v ptuje dežele.

Iz Gorenskega.

(Dalje in konec.)

V polabski dolini bi naši rojaki imeli za soseda Kozaka silnega, pa pobožnega in gostoljubnega vojščaka na eni strani, in morebiti Bulgara, marljivega in umnega kmetovavca na drugi. Kako pobožen je Kozak in kako tudi katoliško véro spoštuje, nam priča sledeča dogodba — dogodba znana po širokem svetu. V prežalostnem zadnjem poljskem puntu našli so Kozaki pri ubitem puntarju poljskem drago svetinjo z božjo podobo — in kaj so storili ž njo? — Poslali so jo katoliški materi božji v Čenstohov v dar! Čenstohov je najprva božja pot na Poljskem. Od Bulgarjev pa bi se naši rojaki veliko koristnega v poljodelstvu in vrtnarstvu lahko naučili; kajti ni ga vrtnarja na svetu, da bi bil kos Bulgarju, ni ga, da bi znal umetno kakor Bulgar vodo iz daleka na svoja zemljišča napeljevati — tako umetno, da se je temu čuditi. Kar Bulgar zemlje obdeluje, mora vodo nanjo napeljano imeti, če še tako od daleč. Tudi Bulgar je pobožen, veselega srca in rad pesmi prepeva in kolo pleše, kadar je brez dela. Vse to zapaziš povsod, kjerkoli so Bulgari naseljeni: v Besarabii, na Rumunskem in kakor so „Novice“ ne davno povedale, tudi na Srbskem. Posebno pa slovi bulgarska naselbina v Bolgradu na Besarabskem pri Donavi. Pa utegne kdo reči: Nikar nam na Rusko hoditi ne svetujte; ruska vlada ne drži, kar obljubi, in veliko tacih, ki so se zadnja leta na Rusko preselili, se je zopet v svojo domovino vrnilo; vrnilo se je veliko Bulgarjev spet na Bulgarsko, Čehov na Česko in Nemcev na Nemško. Kar se Bulgarjev tiče, dozdaj prave zvedeti nismo mogli, kakor tudi ne vemo, ali je resnica ali ne, kar zapadni časopisi ravno zdaj v dopisih iz Carigrada pripovedujejo, da se je namreč veliko tisoč v Serbijo preseljenih Bosnjakov letos v Bosnijo zopet povrnilo. Kar pa se tiče Čehov in Nemcev, radi verujemo, kar časniki pravijo. Čehi in Nemci niso šli na Rusko, da bi se ondi v tem smislu naselili, kakor imamo Bulgare in Slovence v mislih. Šli so le za delavce na grajščine ruskih dvorjanikov (plemičev). Znano je, da je car Aleksander Nikolajević ruske kmete robstva rešil in jih osvobodil. Nekteri ruski dvorjaniki, dozdaj navajeni delavcev brez plače, niso hotli privoliti v to, kar so kmetje za delo tirjali; najeli so tedaj rajši delavcev iz tujih krajev; posebno pa iz Českega in Nemškega; obljubili so revežem mnogo, pa dali jim menda čisto malo.

Kar na vrat na nos bi mi ne svetvali nikomu, da bi se preselil, naj si bode v Srbijo ali v Rusijo; ampak kakor smo že rekli, vstanovi naj se v Ljubljani društvo z nalogo že omenjeno in razglasi po Slovenskem, da naj se oglasi pri njem vsak, kdor je volje v Kavkaz preseliti se. Kadar bi jih dosti bilo vpisanih, onda naj bi društvo izbralo 3 poštene in previdne može, da bi šli — z dovoljenjem ruske vladc se ve da — tistih krajev ogledat, ktere bi imenovana vlada izseljencem podeliti hotla. Stroški takega ogleda se dajo prevdariti po tem, kar smo o stroških popotvanja s parobrodom po Savi in Donavi omenili. Tako mislimo, bi se marsikteri napčnosti v okom prišlo, in izseljenci bi naprej vedeli, v kakošne kraje da pridejo. Ako pa so naši prosti ljudje sami sebi pripuščeni in bi se posamno brez takih priprav, kakoršne mi tukaj nasvetujemo, v ptuje kraje podali, se more marsikteremu pripetiti, da kesal se bode, da je tako nepremišljeno svoji domovini slovó dal.

Mnogo bi se dalo o tej stvari še povedati, pa mislimo, naj bode za zdaj zadosti; saj nismo s tem druzega hotli doseči, kakor razjasniti stvar, ki se nam zdi važna za naše uboge rojake in za našo domovino sploh.

Državopravne stvarí.

Kaj in kake so ogersko-hrvaške županije.

(Konec.)

5. Županijski činovniki.

Ker je veliko opravil in so županije velike, morajo tudi imeti veliko činovnikov (uradnikov) in to plačanih; več jih je v županijah, ki so ali veče ali pa imajo več prebivavcev.

Popred sem že rekel, da vse te svoje činovnike skupščinarji vsako tretje leto na novo zbirajo (volijo), kakor pri nas volijo župane. Tedaj vse te službe niso stalne, ampak le na tri leta; samo vélikega župana kralj, kakor Hrvatje in Madžari službeno pravijo cesarju, imenujejo za več časa, to je, za čas življenja, ako se pred ne spremené politiške okolnosti.

Véliki župan sme po starih zakonih biti le, kdor je domač, ter ima v obsegu županije kako grajščino ali kaj takega nepremikljivega. On je oseba, po kteri je vlada v zvezi s činovniki županijskimi; kralj po dvorski kancelarii in po namestništvu vse svoje zakone in naredbe pošilja vélikemu županu in županijskim (ali z latinsko besedo municipalnim) činovnikom.

Véliki župan mora prebivati v županii; samo ako bi ga kakošna druga državna služba zadržavala, sme živeti zunaj županije. — Njegove dolžnosti so kaj obsežne, ker skoraj vse, kar smo gori naznanili kot opravila vélike in male skupščine, ima véliki župan ali nadgledovati ali pa še celó na svoji skrbi. V starodavnih časih naložili so jim, da delujejo zoper krivoverstvo in kletvice. Vélike skupščine ni brez njih, in takrat so imeli po stari šegi odločno gledati na to, da ni nereda

in kričanja, ter nerednike ostro kaznovati. Oni imajo paziti, da posebno činovniki izpeljujejo na tanko, kar se sklene v skupščinah, ter namestništvu predlagajo akte ali pisma; dalje nadgledujejo gozde, voze ali ječe, ceste in kar se drugega zida, vage in mere; skrbé za sirote in popotujoče vojnike, ter da se davki razdelevajo po pravici, za razvitek trgovine, kmetijstva itd.; gledajo, da se napravijo hiše za prave siromake, potepúhe pa tirajo v domačijo; da se pri davkih nobenemu ne godi krivica; poslednjič imajo zmiraj ljudstvu davati dober izgled treznosti.

Pod njim stojita dva podžupana, ki ga zastopata v vsem, kadar njega ravno ni domá; samo v vélikih skupščinah ne smeta ga zastopati, ker teh brez njega biti ne more. — Večidel je eden za politiške, drugi za sodniške zadeve.

Večidel sta v županii dva vélika sodnika (veliki sudci), vsak ima poseben oddelek županije, da tam stanuje in sodi o imetku in življenji in smrti in kakor je bilo že omenjeno, kot komisar izpeljuje sklepe vélike skupščine. Njima pomaga nekaj neplačanih prisednikov.

Bilježniki, ki so za sestavljanje in odpravljanje vsakovrstnih službenih pisem, to je, činovniki za denarstvo itd.

Kar se tiče plače činovnikov zagrebške županije, ima véliki župan 6000 gold., prvi podžupan 1500 (+ 400 pavšala za potovanje itd.), drugi podžupan 1200 (+ 200 gold.); véliki bilježnik 1200; prvi podbilježnik 800, drugi podbilježnik 700; blagajnik (denarničar) 1000; županijski advokat 700; računar 700; arhivar 700; pisarji po 400; županijski zdravnik 700. — Po kantonih véliki sudci 900 (+ 250); kantonski sudci 800; pristavi 500 (+ 150); ranarniki 400 (+ 80); povereniki (komisarji) za predprege in varnost 400 gld.

Vendar sedaj sodnijske rečí niso vse v njihovih rokah, ker res je, da to bolje oskrbljujejo sodniki, kterim je služba stalna, in kterim ni treba zmiraj gledati le na to, da se ne bi zamerili prihodnjim svojim volivcem. Tudi denarnih rečí sedaj nimajo županije v rokah, ampak v tej zadevi je tako, kakor pri nas po Slovenskem itd.

To so tedaj hrvaške in ogerske županije. Ni človeške rečí, da bi bila čisto zlato; tedaj imajo tudi županije svoje slabosti. Tako, bi rekel, da se županijski činovniki ne držé tako ostro vseh pojedinih vladinih nalog kakor državni; al ravno tako deželni činovniki lahko zabredejo v absolutizem. — Meni pa bo srce igralo veselja, če s temi vrsticami kaj pripomorem, da se je sèm ter tjè kaj teh starodavnih dobrih naprav prijelo enega ali druzega bravca „Novic.“ J. Mc.

Slovensko slovstvo.

* *Jesenkova zemljepisna začetnica in pretres poslednjega pretresa v 49. listu „Novic.“* (Konec.) — Jesenkovo otočnato morje (Inselmeer, Archipelagus) popravlja Cigale z „otočiščem.“ Res lepa beseda, ako bi nas preveč ne motila poleg druge: otočje (Inselgruppe). Kako pomotljiva je beseda, vsak še bolje vidi, ako v začetnici pred „otočnatim morjem“ bere: „Če se otočje otočja drží, je kličemo vkup arhipel.“ Vsak bi rekel, pišimo raji za arhipel Cigaletovo otočišče. Pa dvomnost in nenatanjčnost bi vendar ne bila odstranjena. Iz tega se vidi, da je dostikrat kak izraz sam za se prav dober in lepoglasen, ako pa človek na vse različne druge izraze misli in stvari med seboj primerja, pa mu nikakor ne služi.

Ali Jes. pojem, pojema ali Cig. hrv. pojem, pojma, ne vem. Pri nas govorimo najem, najema.

Ali bo tok ali tek obveljal, se tudi ne dá določiti. Vem pa, da on, ki Humboltove (*Kosm. I. Examen critiq. d. Ch. III.*) Rennallove *Investigations of Curents*), Maurytove (*The physic. Geog. of the Sea*) Irmingerjeve in druzih preiskav o potakanji vesoljnega morja natanko pozná, ne bo nikakor besede tok le morju lastil. Humbolt in drugi so le ono potakanje primerjaje z rekami tok morja imenovali.

Ali „Quellenbezirksgebiet“ Jes. obvirje ali pa Cig. virje natanjčnejše zaznamuje, naj sodijo drugi. Obvirje se meni bolje zdi; k temu ali namesti tega bi pa jaz stavil še povirje. Nikakor pa ne more obveljati drugi Cigal. izraz: vrhovina, ker vsakemu izvedencu vrhovina le pomenja tuji „Oberland“, kterega del je moje povirje. Sploh je vrhovina ravno tako občni izraz kot nemški „Oberland.“

„Mündung“ Jes. ima ustje, izliv; iztok pa za izlivom oklepa ( ). Slovenci vsi poznamo iztekati, iztakati se in tudi iztok. Zakaj bi tega občno znanega, lepoglasnega izraza (iztok) zarad drugih Slovanov ne rabili? Vem, da je začetničar dobro premišljeval, ker jer iztok oklenil.

Cigale se obotavlja nad „poprečno posego“; tega izraza ne nahajamo nikjer v začetnici, ampak le (str. 35) „poprečno dolgost ali posego.“ Začetničar tedaj ne veže poprečne s posego, kar tudi kazalo na strani 57 nedvomljivo kaže. Zakaj bi izraz poprečna dolgost ali **posega** za „direkter Abstand“ ne bil dober, kritik ne pové. Mislim, da beseda posega že sama na sebi reko posega od vira do ustja. Kmetje je res še ne poznajo, brez učenja jo tudi drugi nikoli trebovali ne bodo.

„Binnenflüsse“, „Steppenflüsse“ po Cigal. ponikvarice, ponornice; Jesenko pa str. 35 in drugod: pustinjske ali celinske reke. Kaj je bolje? Mislim, da Cigal. ni iz dosti visocega stališča, iz stališča splošnega in primerjavnega zemljepisa tekoče vode opazeval. On misli le na reke ali za pravo rečice kraškega sveta; ker tù se nahajajo ponikve, ki je Ilirci ponore zovejo. — Iz znanstvenega stališča se Cigal. izraza ne moreta potrditi. Karol Ritter loči oceanische und continentale Flüsse. Vsi zemljepisci evropejski kot amerikanski se ravnajo po tej ločitvi, in mislim, da je začetničar tudi na Ritter-ja mislil, ko pustinjske ali celinske reke stavi nasproti morskim; morebiti ni hotel reči oceanske zarad tujega izraza? Iz druzega ozira loči Ritter tekoče vode v „entwickelte und unentwickelte“; ker pa k zadnjim prišteva vse brežnice, tedaj se tudi tem Cigaletova izraza ne prilegata; ob kratkem ona dva sta le lokalne veljave.

V Vukovi (Cig.) matici za „Rinnsal“ namesti začetničarjevih: struga, korito tù le omenim, da je Vukova matica odveč, ker naši kmetje dobro poznajo strugo in korito. „Šola mora se ravnati po življenji.“ Tudi že imamo „slovensko matico“ kot slovensko in še več drugih matic. Zakaj ni tù Cigaletu beseda dvoumna?

Ravno to veljá o Cigal. česko-hrvaški stopnjevini namesti začetničarjevega znanega gredja.

Členovje kot členovitost se nahaja na več straneh z. začetnice. Ako pa Cigale členovitost za členovje jemlje in členovje odpraviti hoče, se silno moti. Členovje je vsaj meni in mislim vsakemu izvedencu konkretno: vsi členovi skup; členovitost pa abstraktno, tedaj „Gliederung“, lastnost, da je kaka dežela členovita.

„Gebirgssistem“: Cigal. gorstvo, Jes. gorovje; „Gebirgszugkette“: Cigal. pogorje, Jes. gorstvo;

„Gebirgsgruppe“, Cig. gorje? (ni na tanko), gorovje? Jes. obgorje, ohribje.

Tù je pravda težka, skoraj bi rekli nerazsodna, ker ne vemo, kako bi Cigale druge dotične izraze narejal in kako bi se ti z omenjenimi vjemali. Skusimo! Obrazilo èvje, ovje samostavniku pridjano, pomenja veliko skupnost ali množino enacih rečí (*Janežičeva slov. slov. 3. iz. 124*) tedaj: gorovje, hribovje, kot germovje, vodovje (ali enako sosvetje, sozvezdje; glej obrazilo je). Zoper Cigaletovo gorstvo s pomenom „G. sistem“; kaj pomenja obrazilo stvo (*v raznih izgledih Janežič l. c. 123.*). Ako pri slovničarjih to obveljá, kar je Janežič trdil, bo začetničar tudi dalje svoje izraze pisal. Kdor se dobro zavé, kaj je zemljepisu „Gebirgsgruppe“ (začetničar jo dosti na tanko zaznamuje), bo lahko sodil: ali je Cigal. ali Jes. izraz bolj pripraven. Gorje se samo v terminologii ne nahaja, ampak začetničar je veže s pred, pri (*Glej Janežič 121 in 124*).

Jes. stavi pogorje za Abhang, Abdachung (ima še veliko druzih izrazov), tedaj je narejena beseda po analogii: povodje, porečje, pomorje itd., tedaj ne more nikakor zaznamovati Cig. „Gebirgszug.“ Pogorci so pri nas tisti, ki po pobočjih gorskih stanujejo. Tudi slovnica bi po sestavi ta pomen opravičila.

Ali Jes. moča ali Cig. padavnica (Niederschlag), naj še drugi sodijo. Padavina, mislim, je tudi vsaktera mokra! (Vlažno vreme — vlaga??)

Ali Jes. osek in plem ali Cig. oseka in plima? Slovar ima oboje, zadnje je srbsko in se le zarad tega priporoča. Bog vé, ali naši primorski Slovenci imajo dotična izraza? Cigale piše tudi v „avstrij. cesarstvu“ str. 21 biba (pritok in odtok).

Za lastna imena bi meni bilo pravilo to, da je zmiraj po tuje pišemo: francozka francozki, španjska španjski, ruska ruski itd. Da začetničar napačno piše Petrograd mesti Petersburg, kdo bi se nad tem spotikal. Cigale, ki je nam sam (po predgovoru str. XIII.) silo veliko zemljepisnih imen v slovarji priobčil, piše str. 2004: St. Petersburg = Sanktpeterburg (russ.), neu Petrograd od. Petrovgrad.

Drugače pa je pri njegovi opombi o gori Balkan. Jaz nimam pri rokah bolgarskih knjig, da bi mogel razsoditi, ali ondašnji zemljepisci res Balkan s Staroplanino zaznamujejo. Nemške, francozke in angležke knjige, ki so mi pri rokah (in več zemljekazov iz raznih atlantov) tudi imajo oba izraza: Balkan in Stara planina. Vsi ti poroki, ki so iz znanstvenega ozira turško gorovje opisovali, spričujejo in zemljekazi kažejo, da Stara-planina nima z Balkanom nič opraviti. Znanstveno rečeno: ona se ga še ne dotika. Staraplanina pokriva zahodni del Bolgarije in sicer med Timokom in Iskerjem; nje predgorja in brda segajo skoraj do Donave. Na nasprotni strani jo loči nisavska in iskerska dolina in cesta, ki dolini veže, od drugih gorá. Vse gore, ki so na vzhodu od Iskerja in na levem bregu zgornje Marice, so balkanske gore, ki najmanj dve tretjini bolgarske zemlje pokrivajo. Ali Bolgari razun one Stare planine po Bolgarii tudi balkanske gore ravno tako zovejo, ne vem. Čudno, da ni nobeden preiskavni zemljepisec tega imena pristavil!

Več malenkosti bi še imel omeniti, pa se tako bojim, da bi že to „Novicam“ preobširno ne bilo. *)

J. P. Anonymus.

*) Zlasti ker je zadnji list letošnjega tečaja, in sestavek mora biti končan. Zato je treba bilo izpustiti še marsikako stvar, ki se bistveno ne ujema z gospod Cigaletovo čisto objektivno kritiko. Častiti gosp. pisatelj pač lahko sam previdi, da bi antikritika njegova napolnila tretjino vsega lista; potem pa bi godrnjali mnogi čitatelji „Novic.“ Ni vse zanimivo vsem — in to je težavni stan vredništva. Vred.

* O *„Umnem Gospodarju.“* Kakor nas, tako je gotovo vsacega druzega zabolela sledeča novica, ki jo je prinesel 12. list „Um. Gosp.“ tako-le: „Ker ne mislim „Umnega Gospodarja“ prihodnje leto več vredovati, naj vzamem s poslednjim tem listom od častitih bravcev slovó. Vsem podpornikom ostanem vedno hvaležen. — Če vredništvo (v materijalnem oziru dobro založenega) „Umnega Gospodarja“ kdo drug prevzame, bode to kmetijska družba po „Novicah“, ali kakor bodi, še za časa razglasila. Za zdaj ni treba, prosim, naročnine za leto 1866 nikomur pošiljati. Andrej Marušić.

Gotovo so znane zopernosti italijanske stranke vrlemu vredniku delo tako pristudile, da ustavi svoje domoljubno peró.

* *Glasonoša* — neha s tem listom. — „Slavische Blätter“ pa se tako veselo širijo, da je mogoče, njih ceno po pošti za celo leto znižati od 8 gold. na 6 gld. Dobro!

Iz deželnih zborov.

Deželni zbor kranjski.

V 9. seji dne 11. dec. se je nadaljeval razgovor o adresi in prvi je poprijel besedo dr. Zupan, ki ga je bila zadnjič neka omedlevica omamila. Tudi on je želel, da poprejšnje ministerstvo odstopi, ker je državnemu zboru žile podvezavalo in se nam je bilo bati, da ne bi se ustavno življenje vresničilo; tudi nerodovitnosti našega deželnega zbora je ministerstvo krivo. V tem se on ujema s protivniki adrese; al te misli nikakor ni, da je oktoberska diploma edini pravni temelj, na kterem bi se poravnale državnopravne razmere, ker je februarska ustava le truplo vodilom, v oktoberski diplomi izrečenim. Da je februarska ustava oktroirana, je res; al če je oktoberska diploma kadaj oživeti imela, je bil oktroi neogiben. Če se nam reče, da bi se bila morala februarska ustava reichsrathu v poznejši sprejem predložiti, odgovarjam, da se je to tako zgodilo; kajti reichsrath se je vsled februarskega patenta sklical in on je imel pravico ustavo popraviti; da tega skušal ni, je, se ve da žalostno. Al tudi deželna ustava izvira iz februarskega patenta in če ta ni pravnoveljaven, potem deželna ustava tudi ni veljavna. Ne toliko februarski patent kakor oktoberska diploma je kamen, na kterem se sprava z Ogri spotika, ker oktoberska diploma omenja skupnih zadev, kterih Ogri neté pripoznati. V daljnem govoru skuša ovreči nektere stavke Svetčevega govora; al — da svobodoljubni dr. Zupan, ki je lani z veliko pohvalo vso Schmerlingovo ustavo „Scheinconstitutionalismus“ imenoval, more „herrenhaus“ svobodnejši razvoj oktoberske diplome imenovati, se je čudil vsak, kdor vé, kako je herrenhaus mnogokrat overal še to mrvico svobodnih sklepov, ki so mu došli iz zbornice poslancev!

Poslanec baron Schloissnigg omenja, da je Auerspergov predlog, ko je dr. Bleiweisova adresa v manjščini ostala, s 17 glasovi proti 15 bil sprejet. Sporočilo o tem predlogu smo zadnjič slišali, ki je za vsem nasprotno predlogu in razlogom zaupnice. Kar nas v uni z radostnim upanjem navdaja, se nam v tej le kot strah predstavlja, — sporočilo, za ktero bi se po unem predlogu morali zahvaliti, je po tem predlogu škodljivo blagostanju deželnemu in bi prositi imeli, da se prekliče. V obliko in razloge te adrese nočem drezati; al vprašati moram: kaj čemo doseči s to adreso? (Pravo! pravo! dobro v sredi). Ali mislite stanje predrugačiti, ali upate, da bodete na izpeljavo septemberskega manifesta kakošen upljiv si pridobili? Ne eno in ne drugo ne bode vspeh te adrese! (Pravo! pravo! dobro! v sredi in med poslušalci). Ta adresa ali manifestacija — kakor jo sami

imenujete — bi le takrat tehtna bila, ako bi bila potrjena enoglasno ali saj z veliko večino. (Pravo! prav dobro! dobro v sredi in med poslušalci.) Po dozdanjih razgovorih v tem zboru tega ni pričakovati in tako bode vendar dvomljivo, ali so misli, izrečene v adresi, zares misli dežele, ki jo tukaj zastopamo, ali pa samo večine v zboru. (Gromovita pohvala v sredi in med poslušalci. Dr. Toman: prav dobro!) Da je odbor osnoval adreso, ki je skoz in skoz druzih misli, kakor velika manjščina, ki je za dr. Bleiweisovo adreso glasovala, izvira le iz tega, ker se je le na patent, ne pa tudi na manifest 20. septembra operal. To pa ne gré! Manifest dokazuje patent, razlaga izvir, manifest je spremljevalec patenta. (Prav dobro!) Manifest se je ob enem s patentom deželnemu zboru razglasil, manifest je cesarjeva beseda, ki jo je govorilo Njih Veličanstvo zaupljivo svojim narodom. (Prav dobro! prav res! Slava! gromovita in živa pohvala v sredi in med poslušalci.) Nikakor se ne more patent ločiti od manifesta in se za zadnjega še ne zmeniti. Manifest pravi v začetku:

To je cesarjeva beseda, ki je slovesno dana in se ima spodobno sprejeti; tej cesarjevi besedi se ne dá odgovoriti, kakor se predlaga s to adreso. (Res je! dobro! med poslušalci.) „Prosta je pot, ki pelje k porazumljenju“, pravi manifest. „Naj zvezda avstrijska svoje svetle žarke pošlje, da ostane pot prosta (Dr. Toman: prav dobro!), a mi zastopniki kranjske dežele, ki se že čez 500 let v neganljivi zvestobi cesarske hiše drží (živi slava- in živio-klici), ne smemo na pot, po kteri ima Avstrija potovati, novih zaprek valiti in napredek na tej poti zadržavati. (Prav dobro!) Vse to premišljaje predlagam: „Slavni zbor naj čez odborov predlog, o kterem se zdaj pogovarjamo, prestopi k dnevnemu redu.“ (Pohvala.)

Baron Apfaltrern ne vpraša, kaj bo dosegel z adreso, ali mu bo občinstvo ploskalo ali ne (siskanje med poslušalci), le za to mu je, da ravná po svoji vesti. (Nemir in mrmranje; prvosednik zvoni.) V daljem govoru povdarja, da je cesar sam obžaloval, da je moral z manifestom 20. sept. na dan, da tedaj zbor ni ilojalen, če odkritosrčno izreče, kar misli, in se ne dá motiti z mahinacijami, ki se tù kujejo (klici: dá! od druge straní oho!) Na to dr. Toman zavrne to nespodobno krivdo ter zagotovlja, da bi mu lahko bilo take mahinacije od nasprotne stranke dokazati, če bi hotel; al še ne poskuša tega. (Gromoviti dobro- in živio-klici med poslušalci.) Brž pa se vzdigne g. Kromer vès srdit: Gospod deželni glavar! Ali nimate, gospod prvosednik, toliko močí, da bi tako postopanje občinstva vzdržali? (ko mu gosp. baron Codelli ne odgovorí, mu občinstvo pravo in dobro kliče). Ko Apfaltrern dalje govorí, se vedno sliši: k reči! k reči! Vse, kar je še dalje govoril, je že vsak lahko poprej v mladi „Pressi“ bral. Gospod Svetecu je oponašal, da je bil na Hrvaškem „nemški uradnik“, odkodar so ga kasneje spodili! (Svetec: res je! v sredi: oho!) Tudi oponaša, da je Svetec najhujši nasprotnik nemškega elementa, ki ga je vendar nemški kočevski okraj v zbor volil.

Poslanec dr. Costa pripné na zadnje besede barona Apfaltrerna, da je namen adrese, kakor tudi v adresi na koncu stojí, cesarja prositi, da se državni zbor zopet skliče po preklicu septemberskega manifesta. Ali vprašati se mora: je li ta prošnja koristna, primerna? Kar se je slabega govorilo o februarski ustavi in ministru Schmerlingu, tega ni nikakor podrl odgovor bar. Apfaltrerna. Kaj je vendar ta reichsrath (državni zbor) storil, da ga želimo nazaj? Časa k delu je dosti imel, ker se je v 4 letih 3krat sklical in dalje ko 3 leta zboroval. Ali ta reichsrath je le finančine zakone dajal, davke povikševal. (Dobro! med poslušalci). S kterimi zakoni pa je zahodne dežele avstrijske, posebno našo kranjsko osrečil? On je dal postavo, po kteri so nove hiše davka proste, domačinsko postavo, postavo osebne svobode, ki se je v dogodbi z državnim poslancem Rogavskijem kaj čudno skladala (dobro in smeh med poslušalci); kupčija s promesi se je tako zboljšala, da se tudi siromaško ljudstvo velike dobrote vélicega srečkanja vdeleževati more (prav dobro! in smeh med poslušalci), se vé da k povikšanju nravnosti! — med tem ko se je predlog, da bi se mala loterija ustavila, zavrgel; lenska zaveza se je razpustila, poprejšnja postava o poravnavanji na kant prišlih trgovcev se je prekovala, kupčijski zakonik za Avstrijo se je vpeljal, — dobra in važna postava, samo da to ni reichsrathova zasluga, ker jo je po predlogu veščih mož „en bloc“ sprejel; dalje smo dobili postavo za tisk, kteri hvalo peti, mi bodete gotovo odpustili; naložili so tudi davek tistim, ki sledijo po rudah, o kterem je naš zbor 28. marca 1863 enoglasno sklenil, cesarja prositi, da se ta postava popravi. Tako je skrbel dunajski državni zbor za naš materijalni blagor! (Dobro v sredi in med poslušalci.) Dala se nam je postava o preskrbljevanji v porodnišnicah, in če tudi je naš poslanec pl. Wurzbach predlagal, naj se popustí ta stvar, se je vendar postava sprejela in naša dežela otežila. (Dobro v sredi in med poslušalci.) Dobili smo tudi obris srenjskega zakona, o kterem ne bodem dalje govoril, ker je baron Apfaltrern pred tremi sejami zgovorno dokazal, kako nam je treba obžalovati, da najvažniših rečí zavoljo te meje ne moremo spraviti v občinski zakon; potem se je tudi s prusko državo dogovorila colna in kupčijska pogodba, kteri tudi ne more naša dežela prijazna biti, če pomislimo, da so izmed naših 6 poslancev 3 zoper njo glasovali, le eden za njo, dveh pa ni bilo nazočih, ki bi gotovo tudi zoper njo bila glasovala; — tudi se je §. 7 notarskega reda popravil, po kterem turk, pagan in žid notár postati more! To je vse, kar nam je reichsrath dal; kamor tedaj pogledam, nič ne najdem važnega. Kje je zaostala sodnijska in političina uprava? ali je neodvisnost sodnijska izrečena? ali so se porote vpeljale? ali se je kazenski zakonik popravil? Da! glasovito novelo smo dobili! Vendar mislim, da bi nihče ne žaloval, če bi je ne imeli! (Pohvala in smeh v sredi in med poslušalci.) Ali smo dobili postavo, po kteri naj se ravná z ljudmi, ki so prišli na kant? Imamo li družbinsko pravico? Ko se je po českih kmetijskih poddružnicah grabilo, ali se je reichsrath oglasil? Nekteri predlogi so v odsekih zaspali, — v ostalem pa je vse delo reichsratha le finančino bilo. Da se je državni prevdarek (budget) znižal, je res; al baron Apfaltrern naj to pomisli: ko je gospôska zbornica rekla, da letos ga ne more sprejeti, kakor so ga poslanci znižali, je poklical cesar nove svetovalce, ki so pod tem pogojem vstopili, da se državni stroškovnik tako sprejme, kakor so ga poslanci predložili, (dr. Toman: prav res!) in potem še le je poročevalec general Hess priporočal gosposki zbornici, naj vse tako sprejme! Je li po vsem tem ministerstvo Belkredijevo res tako črno, kakor ga vi očrnujete? (Živa pohvala v sredi in med poslušalci.) Belkredi je sicer v kratkem veliko postav izdal; al povsod se kažejo te narodno-gospodarske prenaredbe dobre in koristne. Zakaj se tedaj zdaj §. 19. oprijemate, ko vendar poprej nikdar niste tega storili? Nikdar po §. 19 prositi vam dosehmal še ni na misel prišlo Njih Veličanstva, da se odpravi poprejšnja slaba vlada, da se državni zbor razžene. (Gromovita pohvala v sredi in med poslušalci). — Vpraša se pa tudi: je li pot, ktere adresa želí, mogoča? Dvomim, da more Njih Veličanstvo zopet sklicati reichsrath, kakor je bil sestavljen. Dalje omenja dr. Costa 1. maja 1861, ko je cesar iz svojega prestola reichsrathu govoril in ustavno življenje vpeljal,

ali ker Ogri praznih stolov niso obsedli, je ta reč toliko važna, kakor Šmerlingov knezobor v Frankfurtu, ki je mislil, da zdaj zdaj se bode Miroslav Barbarossa iz dolzega spanja prebudil in oživil „das deutsche reich!“ (Dobro in smeh med poslanci.) Tako dolgo bodemo v sanjarijah živeli, dokler ne pomrjó tisti državniki, ki le z idealično politiko barantajo, namesti da bi začeli pri narodu (dobro med poslušalci), državniki, ktere neki dunajski poslanec želí razstavljene v razstavi videti l. 1870 (smeh med poslušalci.) Jaz mislim, da je zdanje ministerstvo dozdanji sistemi slovó dalo, da gleda na moč narodov, da hoče isto moč razviti in duhu avstrijskih narodov prosto pot pustiti. (Živio-, dobro- in pravo-klici v sredi in med poslušalci). Potem dokazuje, da reichsrath ni bil nikdar širji, niti pravno niti djanski, da so Čehi izostali, ko se je polastil pravic širjega reichsratha, da takrat nobeden današnjih nasprotnikov protestiral ni zoper to postopanje reichsratha, da ni nihče prosil, naj cesar varuje ustave, česar bi vendar takrat bolj treba bilo, kakor zdaj. (Pravo! dobro! v sredi in med poslušalci), da je pot 20. septembra edina bila, ker je treba ustavo popraviti in z Ogri se spraviti, ker bi drugače vedno reichsrath le domišljen bil. 360 poslancev bi imelo biti in po opravilnem redu sme 100 (nekaj čez četrtino) poslaucev sklepati in 51 (sedmi del) za vso Avstrijo postave dajati! (Živa pohvala v sredi in med poslušalci.) Jaz mislim, da so avstrijski narodi že toliko odraščeni in Ogri in Hrvatje toliko ustavno izurjeni, da bi ne trebalo nekterim dunajskim in graškim doktorjem postav dajati za vso Avstrijo! (Živa pohvala med poslušalci.) Ako bi bil tedaj odsek za adreso vse to premislil, da se je to pred, ne pa po 20. septembru godilo, da se je godilo, ko je državni zbor zboroval, potem logično ne bi bil mogel drugače sklepati, kakor da moramo cesarju za 20. september hvalo dati. (Dobro! tako je!) To je ravno pravo, da ministerstvo ni še programa priobčilo; ono hoče poprej narode zaslišati, predno bode cesarju dalje svetovalo. (Gromoviti pravo- in dobro-klici v sredi in med poslušalci.) Dežman je očital, da je dr. Bleiweis narodno zastavo previsoko povzdignil. Kaj pa je Vaše gêslo, gospodje! Vi mahate z nemško zastavo! Mi vedno stojimo pod cesarsko zastavo, ker vemo, da ima tudi naša zastava prostora pod njo; mi se ne bojujemo pod orlom ranjcega nemškega „reicha“, ki vse narode želi pogoltniti; temveč mi pod krilo avstrijskega orla bežimo, ki ima na svojih prsih tudi naš deželni grb (dobro med poslušalci), kjer tudi mi v zvezi z druzimi narodi Avstrijo veliko in srečno stvoriti moremo. (Gromovita pohvala v sredi in med poslušalci.) Dežman je očital, da nismo doslednji, češ, da je v prvem dež. zboru dr. Bleiweis zagovarjal februarski štatut. To je pač navadni hiperbolični govor g. Dežmanov (Smeh med poslušalci), kajti dr. Bleiweis ni druzega rekel, kakor: adresa naj se cesarju tudi slovenski pokloni! (Dobro! in smeh med poslušalci.) Dalje pravi, da blagostanje narodovo izvira iz omike, omika pa iz narodnega temelja, in ker omika brez blagostanja in svoboda brez blagostanja mogoča ni, stojí narodnost z blagostanjem in svobodo v ozki zvezi, ki se ne dá ločiti. (Dobro! pravo med poslušalci.) Nemci ravno želé „Generallandtag“ in to je reichsrath, v kterem so si gotovi večine. (Živi dobro- in slava-klici v sredi in med poslušal.) Dežmanovemu „razdvojuj in gospoduj“ odgovarjam, da so septemberski patent vsi narodi hvaležno sprejeli, le mala peščica Nemcev ne, in če zdaj edinosti ne dosežemo, pa nismo krivi mi, ki na strani cesarjevi in vladini stojimo, temveč vi, ki zarad ene fraze septemberski manifest sovražite. (Prav dobro! dobro! v sredi in med poslušalci.) Februarski patent je neizpeljiv, sprava z Ogri pa mora mogoča biti. (Pohvala.) Ljubši, ko parlamentaričina manjščina, ki si domišljuje, da blagor avstrijski zastopa, mi je samovolja cesarjeva! (Živa pohvala v sredi in med poslušalci.) Če se je dr. Župan trudil dokazati, da je herrenhaus v oktoberski diplomi vtrjen in da je le svobodni razvitek oktoberske diplome (smeh), mu nimam ničesa odgovoriti. (Živa pohvala in smeh v sredi in med poslušalci.) Baron Apfaltrernu pa povem, da tudi jaz v svojem javnem delovanji po vesti ravnam, in da ne iščem ploska na galerii; al to je moje vodilo, da kolikor mogoče, svoje misli z deželnimi sklepam (Dobro!) in če bi bil baron se nekoliko ozeral po deželi, bi se bil lahko prepričal, ali je septemberski manifest res tako neugodno prišel. (Živa pohvala med poslušalci.) Dr. Bleiweis je predlagal zahvalnico, ker nam je čutje to kazalo, ne pa, ker je morebiti grof Nostic k nadškofu moravskemu in dr. Bleiweisu potoval; a mi smo brali, kako so tisti „protestanti“ v Beč potovali in pod predsedništvom gosp. Blagatinšek-Kaisersfelda (živa pohvala in smeh med poslušalci) se posvetovali; tedaj imate najmanj vi pravico omenjati mahinacij! Da bi se Belkredijevo ministerstvo prav zeló očrnilo, se je omenjalo pražkih uradnikov in viteza Waserja. Gospôda, jaz se spominjam, da so večkrat ne samo uradniki, temuč tudi drugi poslanci k Schmerlingu k tajnim sejam povabljeni bili (dobro! pravo!), kjer so se zarotili tako ali tako glasovati. (Pl. Wurzbach: to ni res! dr. Toman: res je! Kromer (srdito): ne! Dr. Toman: prav res! Jaz bi Vam znal celo „storijo“ povedati!) Spominjam se, da je mojster Schmerling v Zadru dvema profesorjema Klaić-u in Danílu službo vzel, ker sta zoper njega glasovala (Osupnost in nemir), Waser ni odstavljen, temveč le prestavljen, in vladi vendar ne bote hoteli braniti, da si svojih mož poišče, ker si misli, če niso viši državni pravdniki in deželni glavarji z menoj, kdo bode potem z menoj? (dr. Toman: res je!) da se vsaj enkrat odpravi tista sila, ki se tudi v liberalizem oblači, sila birokratična. (Pravo! pravo! med poslušalci). Kar je Belkredi z Waserjem storil, ne vem, kako bi se to dalo primerjati vsemu, kar je Schmerling storil? (oho!) Prosim, vam bom brž dokazal. Dr. Waser je v javni seji trdil, da je septemberski patent pravo oskrunilo. Ako bi pa kaj tacega kakošen časnik pisal, bi on kot viši državni pravdnik moral tožiti ga in vrednik bi mu odgovoril: I, gospod državni pravdnik, saj ste me sami tako učili! (Veliki smeh med poslušalci) kako hočete to zediniti? — Prav veselí nas, kar je baron Apfaltrern povedal, da imamo nemške, ne pa, kakor smo mislili, cesarske avstrijske uradnike. (Živa pohvala in grozoviti smeh med poslušalci.) Opustite tedaj svojo nezaupnico zdaj, ko ni opravičena in pomislite poprej, da bode kamen, ki ga vržete na prosto pot, morebiti le zrno peska v tehtnici Avstrije, da pa lahko v stoterni svinčeni teži na vas nazaj pade. (Živi dobro- in slava-klici v sredi in med poslušalci.)

Poslanec Mulej potem predlaga rekoč: Slava naši dalji edinosti, slava blagostanju dežele naše, slava moči državni, brez ktere tudi samouprava deželna onemore, tedaj nasvetujem, naj slavni zbor o tej adresi prestopi k dnevnemu redu. Dr. Toman in Kromer se odrečeta besedi.

Posl. Svetec še osebno odgovorí baronu Apfaltrernu, naj se ne dela za representanta naroda nemškega! Tudi opomni, da ga ni samo nemško Kočevje v zbor izvolilo, temveč Slovenci ribniškega in lâškega okraja in 4 slovenske vasí na Kočevskem, tedaj večina Slovencev (dobro! med poslušalci), ter da ga je trdna volja, Kočevarje kakor Slovence enako po svoji vesti zastopati.

Cesarski namestnik baron Bach razjasnuje stališče vladino, ki se je namenila ustavo na trdni podlagi osnovati v smislu člena II. in VI. februarskega patenta. Če

hočejo dozdanje ustavne postave oživeti, treba je edinosti med njimi, ktere pa februarski patent ni našel, ki jo oktoberska diploma v II. členu in najviše pismo 20. oktobra 1860 do ogerskega kancelarja izrekujeta. Če zdaj vlada oktobersko diplomo in februarski patent ogerskemu zboru predlaga, hodi le po poti februarskega patenta člen II. in VI. Ker je poprejšnje ministerstvo le na podlogi februarskega patenta delalo, je ustavno življenje v izhodnem delu cesarstva otrpnilo, in reichsrathu, naj je še toliko dobrega storil, je vendar moralo biti čudno pri srcu, ko je polovico sedežev praznih videl. Da ta pot ni prava, je zdanje ministerstvo prepričano in nastopilo je pot porazumljenja z narodi in tako se je morala osnovna postava o zastopstvu cesarstva ustaviti, ker je očividno, da to, kar se enemu delu še le predlaga, ne more za druge dele že državopravne veljavnosti imeti; da se je tudi oži državni zbor ustavil, je logična potreba, ker mu manjka samostojnega temelja in le iz širjega državnega zbora izvira. Na vprašanje, kako dolgo bo to trpelo, odgovorí, da tako dolgo, dokler se ne bo mogla ta osnovna postava vpeljati; sprejme ogerski zbor to ustavo, se oživí „ipso facto“ če ne, se bode tako dolgo pogajalo, dokler se ne dobí podloga, na kteri ste edinstvo in moč Avstrije zavarovani, kajti po drugi poti bi se moralo zopet oktroirati, ali pa en del zopet kontumacirati. Kadar se bode kaj vspešnega dogovorilo, se bode to zakonitim zastopnikom predložilo v prevdarek. Ti zakoniti zastopniki pa so deželni zbori (dobro! pohvala v sredi in med poslušalci). Deželni zbori sami imajo polno postavno veljavnost (dr. Bleiweis: pravo!) vsak deželni zbor pošilja svoje zastopnike v reichsrath, deželni zbori se v njem zastopajo. Deželni zbori ne bodo vezilno sklepali, kakor tudi iztočni zbori ne, oni bodo samo predlagali in najviša razsodba teh predlogov je v rokah cesarjevih. (Dr. Costa: res je!) Zdaj taki državni zbor, ki bi o tem pravico imel sklepati, ne obstojí pravoveljavno. (Klici: res je!) Po tej poti se je ministerstvo vsake fikcije ognilo, ustavno in po februarskem patentu ravnalo. Ugovor, da bi se to reichsrathu bilo moralo predložiti, je prazen, ker nimamo pravoveljavnega širjega reichsratha, kteremu gre pravica o tem sklepati. Deželni zbori niso nikakor v nevarnosti, saj zborujejo, pa tudi ustava ne, ker je le en del o zastopstvu cesarstva ustavljen (Dobro!), in ta se je ustavil, ker se še nismo z Ogri spravili. Ne slabiti ustave, temveč jo na dolgo vzdržati je namen, ki ga vlada hoče doseči. (Dobro! v sredi.) H koncu še omeni, da je pravica, po kteri smejo narodi sklepati o postavodajavstvu in finančnih zadevah, ki so skupne, pripoznana in izrečena. (Dobro! dobro! Slava! pravo v sredi in med poslušalci.)

Po kratkem pričkanji z baronom Apfaltrer-om in dr. Tomanom razlaga grof Auersperg v daljem govoru svoje in njegovih prijateljev stališče, da ni ravnal po zvunanji paroli, da se držé ustave, ki je pravoveljavno moč zadobila v vsem cesarstvu, da ni princip in sistema febr. ustave temveč pomanjkljiva izpeljava njegova zadržavala spravo z Ogri; ne deželni zbori temveč recihsrath bi imel prevdarjati dogovore ogerske, ki se bodo predložili; da je nemški jezik edini jezik porazumljenja avstrijskih narodov in naj bi možje, ki so na prsih nemške kulture (dr. Bleiweis: sesali!) sesali (smeh!) ne zasipali tega vira svojemu narodu.*) Grof se boji, da protivniki adrese hrepené po absolutizmu in priporoča adreso v sprejem.

Potem se je glasovalo o Mulejevem predlogu, kakor smo že povedali. Veselja med občinstvom in živijo-klicev ni bilo ne konca ne kraja, ko je prvosednik povedal, da je z 18 glasovi proti 12 Mulejev predlog sprejet; — adresa je tedaj šla — v koš!

Goriški deželni zbor.

V seji 15. dec. je, kakor „Um. Gosp.“ piše, gosp. Črne predlog svoj zavoljo zahvalnice cesarju za septemberski manifest tako krepko podpiral, da se ji tudi celó tisti poslanci, kteri morda za-njo ne marajo, težko izvijejo; podpirali so nasvet tudi: Doljak, Winkler, Fabiani. Po opravilnem redu se je volil poseben odsek 5 zbornikov (Črne, Fabiani, Pollay, knez-nadškof, Doljak), da adreso (zahvalno pismo) zložijo in zboru v eni prihodnjih sej predložijo. Adresa je bila s 13 glasovi zoper 6 sprejeta. Slava!

Dopisi.

Iz Maribora 24. dec.. — Pri zadnji volitvi novega odbora čitavničinega so se izvolili za prvosednika prof. Šuman, za tajnika dr. Gršak, za blagajnika dr. Gv. Srebre, za odbornike J. Majciger, Morič, dr. Prelog, dr. Vogrin. Dr. Srnec in dr. Pavlič nista mogla sprejeti več svoje dosedanje časti, ker ju čaka odvetništvo in ž njim delokrog zunaj Maribora. Za nevtrujeno in žrtveno delovanje v tukajšnji čitavnici bode njima in gospodu Jedličku čitavnica ohranila vedno hvaležen spomin, ki si ga po vsem zaslužijo. Novemu odboru pa želimo, da srečno na dalje služi in streže društvenim blagim namenom. — Ker je čas, da se sopet naročajo časniki za novo leto, moramo konstatirati, da se je graška „Tagespošta“, ki je še zlo razširjena na štirskem Slovenskem, v novejšem času celó Kaisersfeldovim in centraličnim idejam vrgla v naročje. Ravno tedaj odsvetujemo vsem Slovencem, naj si tega lista ne naročajo. Nasprotnikov ne smemo podpirati in dolžnost nam je, da podpiramo svoje gore liste. Dobro vem, da nekteri samo zavolj onih čenčarij, ki se pod rubriko dnevnih novic nahajajo, radi kupujejo Tagespošto, al zdi se mi ta razlog preslab, da bi se s tem opravičili proti pravičnemu oponašanju, da nasprotnika podpirajo. Pustite tedaj vsi, ki se imenujete rodoljube, nam neprijateljski list in naročite se, kteri že hočete tudi brati nemške časnike, „Zukunft,“ ki od novega leta kot dnevnik na Dunaju izhajati začne in ki bode zagovarjal ravnopravnost narodno. Izdava ga znani žurnalista Delpiny in cena mu je na leto 16 gld. Imeli boste v tem časniku narodno, zdravo in jedrnato berilo in objektivno izvestje v vseh avstrijskih narodih. Ali naročite si iz Prage velik in imeniten časopis „Politik“ ali iz Ljubljane „Triglava,“ ali „Draupost“ iz Celovca, ker žalibože v Gradcu zdaj nimamo nobenega nam prijaznega lista!

Senožeče. *(Odgovor na dopis ↑ v 49. in 50. listu.)* (Konec.) — Kar se tiče semenjakov v senožeških gozdih, povemo dopisniku, da v Brdih še danes ni od zasadbe ali setve dreves niti sledú niti tirú, — v Lozi pa, kar se je lansko leto brez prave vodbe zasadilo ali zasejalo, se je že večidel lani, ostalo pa letos po nemarnosti končalo. Drevesnice so pri nas dozdaj tudi še bele vrane, kajti nobena se ni še izlegla; celó tisti posestniki, ktere dopisnik imenuje, da jih imajo, ne vejo za-nje. Za soseskino ali šolsko drevesnico pa ni treba Senožečanom niti kupiti niti v najem vzeti prostorov; ima jih senožeška soseska dovolj in prav pripravnih, čeravno so enmalo od trga, pa vendar ne predaleč. Da jaz nisem letos samo 5 sadnih drevesic, kakor srenjski

*) V stenograf. zapisniku stojí na str. 147: (dr. Toman: „gesogen“ (Heiterkeit) — getrunken haben.) Mi smo na svoja ušesa slišali, da je dr. Bleiweis rekel: gesogen — in potem tudi grof Auersperg izgovoril „gesogen“ — ne pa „getrunken“; drugače tudi „smeh“ nima nobenega pomena, ker se je občinstvo zato smejalo, da je dr. Bleiweis govorniku prenavadno frazo na jezik položil in gospod grof jo je res tudi izgovoril. Pis.

sklep od 4. sušca pod št. 32 veleva, ampak še več kot 5krat 5 jih zasadil, hočem dopisniku na vsak prijazni napros pokazati. — Čudi se on tudi, da ne vem, da je tukajšni učitelj gosp. Demšar že lansko leto sadjorejo teoretično, preteklo leto pa teoretično-praktično učil. Čudno je pa le to, da dopisnik ne vé, da se je sadjoreja pri nas po prizadetju iz Senožeč zdaj prestavljenega gospoda kaplana Antona Zormana podučevati začela, pa kaj si je gospod kaplan za to domoljubje skupil? — imenovanemu učitelju je pa še le po vsem tem ostra zapoved došla, da ima šolsko mladino o sadjoreji podučevati. — Da niso samo pri nas napake o paši živine, kakor se dopisniku zdí, se je moral, če je količkaj po svetu hodil, sam prepričati; mi tudi tako škodo prav težko gledamo, ne pa, da bi, kakor on piše, tako ravnanje pastirjev zagovarjali! Saj imamo nalašč samo za polje postavljenega čuvaja; naj bi ti tisti, ki imajo čez-nj oblast, skrbeli, da storí svojo dolžnost, ne pa se drugod potika. — Kar zadeva sestavek v 46. listu „Novic“ pod črko M., le to moram opomniti, da srenjski odborniki in tudi svetovavci niso še nikoli ne videli ne slišali od kupca za hišo šolskega zaklada, ktera je bila po gospod fajmoštru kakor ravnatelju šolskega zaklada za 500, ne pa za 1000 gold. po očitni dražbi kupljena; tudi tistega po županu načrtanega in izgotovljenega kupnega pisma nismo še pred očí dobili, čeravno je bil gospod župan zarad imenovane hiše, da bi se v red spravila, že večkrat nagovarjan, zadnjič pa v srenjski seji od 24. avgusta t. l. in ravno na moje vprašanje: „kdo da bo odgovoren, ako se hiša podere?“ Odgovor njegov je bil: ravnateljstvo šolskega zaklada si roke vmije, ker šolski zaklad ni še postavni lastnik ove hiše.“ In res nima imenovana hiša gospodarja; to se vidi že na unanji pogled. Noben srenjsk revež v ti hiši ne stanuje, čeravno jih ne manjka, nasproti pa spravlja neki tukajšen posestnik, ki ga dopisnik vendar ne more za reveža delati, razno kmetijsko orodje in druge kmetijske pridelke in celó frodelj za ovce v njo. Ali bi ne bilo bolje, da bi soseska svoje gasilnice in drugo orodje le-tù spravljala, namesti da drag najem za to plačuje? Da je šolski zaklad „moralična oseba“ in da je deželni odbor in pa konzistorij druga njegova sodnica, smo že davno vedeli. Al kamor dopisnik meri, namreč da ne bi soseska o šolskem zakladu in obče o šolskih zadevah nič govoriti ali svetovati ne imela, je ni prav zadel. Priporočam mu „inštrukcijo“ za šolske oglede (Wien 1856), posebno pa naj bi njeno 4. in 7. točko prečital; tudi v srenjski postavi od leta 1849 v §. 7. in 90. bo nekaj najdel. Lahko mu naštejem celo kopo dogodeb o tej stvari od leta 1856. začemši, ako bi „Novicam“ prostora ne manjkalo za take samo krajne stvarí, ki ne mikajo druzih bravcev. Tudi o „Lokalschulfondu“ bi mu mogel marsikaj razjasniti; povedal bi mu tudi lahko po spričbi častitega gosp. Volčiča, da stanovanje v komunu ni tako slabo, kakor ga dopisnik popisuje, in da ni res, da se naša šola nemarno obiskuje, — al nehati moram iz ravnokar navedenega vzroka, dostavljaje le še to: Pulcherima res est veritas, orta a Deo! J. Zelen.

Iz Rateč na Gorenskem. P. — 13. dne t. m. sem mislil, da je sovražnik napadel našo vas. Od vseh kotov je staro in mlado skupaj vrelo — in kaj je bilo? Čop je medveda vstrelil. Vse se je sililo k kosmatinu, ki je tehtal blizo 3 cente. Čop pa nam je razlagal, kako je s tremi Ratečani medveda zalezval, kako blizo so mu prišli, da ni bil nobeden 10 korakov od njega, dva sta prav pri njem stala, pa še zmenil se ni; ležal je in si s prednjima tacama svoj brlog popravljal za kratek čas. Prvega lovca puška poči in mu križ vlomi; ko mu pa še drugi svojo kroglo pokusiti dá, se še le po bregu doli zavalí. Lovci prerokujejo, da bode letos malo snega, da bo topla in kratka zima, zato, ker si je medved tako slabo in v takem kraju za zimo postljal.

Iz Ljubljane. — Poslednji list današnjega leta je ta, ki ga dobijo bravci naši danes v roke, — ž njim damo slovó staremu letu in stopimo v novo. Boga hvalimo, da je cesar 20. septembra poslal svojim narodom list, po kterem se ima predrugačiti vlada v Avstrii, da z Božjo pomočjo pridemo vendar kadaj na bolje! Novo ministerstvo — pravijo naši kmetje — piše z belo kredo (Belkredi) in to jim je znamenje, da se sčasoma izbriše, kar nam je dozdaj le črno-žalostno bilo. Iz srca želimo, da bi prosti narod dober prerok bil in da bi osramotil tiste nemškutarske modrijane, ki se deró po časnikih in drugod, da je država v nevarnosti zato, ker hoče biti avstrijska in noče biti — nemška! Lahko je Nemcem zvonec nositi, dokler so drugim narodom roke zvezane, da še za zvonec prijeti ne morejo. Naj se vsak narod prosto giblje, potem se bo pokazalo, kaj da je prava, kaj da le umetna prednost. Bog daj, da se miren razvitek vseh narodov prične v novem letu in da se izpolne to, česar vsak pošten Avstrijan želeti mora: da Avstrija ni ne nemška, ne slovanska, ne italijanska, ne madjarska, ampak — avstrijska! V to pomozi Bog z razsvitljenim cesarjem, modrim ministerstvom in krepostjo vseh narodov!

— V nedeljo dopoldne ob 11. uri se je v čitavnici delila ubozim otrokom obleka, ki so jo milosrčne gospé in gospodičine, 48 po številu, izdelale v čitavnici pa tudi zunaj čitavnice po blagem načinu, ki ga je sprožila domoljubna rodovina Orlova. Ginljiva je bila daritev, ko je 41 fantičev in 29 deklic prejelo od nog do glave popolno in čedno obleko, povrh pa še vsak veliko štruco kruha in jabelk. Po prijaznem nagovoru na otroke je gospod prof. dr. Vončina delil vsacemu obleko po vrsti kakor ga je poklical g. učitelj Močnik, g. Drašler pa čevljice. Ko so se otročiči preoblačevali, so obili množici pričujočih gostov čitavničini gosp. pevci peli primerne pesmi. Ko je prišlo preoblečeno krdelce obdarovancev v dvorano nazaj, je dr. J. Bleiweis se zahvalil vsem, ki so kakor koli se udeležili blagega djanja, in je željo izrekel, naj bi se kaj tacega posehmal ponavljalo vsako zimo. Za njim je še gosp. dr. Orel prijazno besedo govoril otrokom in jih opominjal k lepi obnaši in pridnemu učenju v šoli. In tako se je končala slovesnost, ktera je čitavnici po pravici v zlate bukve zapisana.

— 22. dne t. m. smo pokopali častitega gospoda Antona Krišperja, trgovca in posestnika, ki je po dolgi bolezni v 61. letu svoje starosti umrl. Veliki pogreb je kazal, kako je bil spoštovan ranjki. Bode vrlemu možaku zemljica lahka!

— Družtvo za podporo bolnih in onemoglih svojih udov se je na sv. Štefana dan z volitvijo vodstva svojega popolnoma ustanovilo. Drugi pot več o tem; za danes le to veselo novico, da društvo že zdaj šteje 348 udov. Gosp. župan dr. Costa je bil enoglasno izvoljen za vodja temu društvu.

— 5. januarja je volitev deželnega poslanca iz vrste velicih posestnikov.

— Prihodnjo nedeljo dopoldne ob 11 uri je občni zbor čitavničin. Po ogovoru predsednikovem je sporočilo tajnikovo in blagajnikovo, potem kak drug predlog, in poslednjič volitev predsednika, blagajnika in odbornikov.

— 29. decembra zvečer ob 8. uri ima „Sokol“ v svoji dvorani občni zbor blizo enacega obsežka kakor je čitavničin program. Poslednji večer t. l., 31. dec. pa napravi „Sokol“ v dvorani čitavničini večerno za-

bavo, s ktero je loterija. Program, ki se razpošilja vsem udom „Sokola“ in „čitavnice“ obsega pred lotrijo: 1. Simfonija iz opere „Alesandro Stradela“. 2. Berilo iz „brenceljna.“ 3. „Vabilo,“ samospev D. Ipaveca. 4. „Jurček,“ čveterospev Vašaka. 5. „Ubežni kralj,“ deklamacija, zložil Levstik. 6. Igra na harmoniki. — Po loterii: 1. „Petelinček,“ čveterospev Heidriha. 2. Arija iz opere: „Il Trovatore“, samospev za bariton. 3. Šaloigra v 1 djanju, zložil Levstik. 4. „Martinčekova ženitev,“ osmospev Vašaka. 5. Berilo iz „brenceljna.“ 6. Vošilo za novo leto z alegoričnimi podobami.

— V novi Mašekovi maši v Križankih na božičini praznik je prvikrat očitno pela gospodičina Helena Pesjakova (hčerka gospé Luize Pesj.) Vse je bilo zavzeto na lepim glasom njenim.

— Gosp. Andrej Mešutar, dosluženi c. k. dvorni svetovavec na Dunaji, je umrl 21. dne t. m. v Baden-u poleg Dunaja. Bil je po rodu Kranjec in nekdaj ravnatelj c. k. ljubljanske normalke.

— (Očitna zahvala). Več smo prejeli, kakor bi se bili upali prositi. 31 otrók naše mestne glavne šole je bilo v čitavnici v nedeljo z vso potrebno obleko obdarovanih. Ginjenega srca očitno rečem: Bog povrni stotero vsem dobrotnikom in dobrotnicam in nam daj učakati še tako veselih božičnih praznikov!

Jan. Rozman,
zač. ravnatelj mestne šole pri sv. Jakobu.

— Došel je vredništvu sledeči

Popravek.

Razglasile so „Novice“ 20. dan decembra t. l. št. 51 pod napisom „žalostna prikazen na naši gimnazii,“ da se je letos na tukajšnji gimnazii „cela kopica“ učencev oprostila učenja slovenskega jezika. Zastran tega se mora opomniti, da ta „cela kopica“ šteje samo 9 učencev, kterim se je na zaprosbo njih staršev od sl. c. kr. deželne vlade dodelilo to oprostenje vsled razpisa v. c. kr. ministrstva za nauk od 22. julija 1860 št. 10225. Ta visoki razpis se pa glasi od besede do besede tako-le: „Pri učencih neslovenskega maternega jezika, kteri nimajo nagnjenosti, se udeležiti skupnega učenja slovenskega jezika, ali tudi nimajo za to učenje potrebne sposobnosti, ne dela to nobenega napotja, da se oprostijo učenja tega jezika, ker je ta nauk za te učence že tako samo relativno (ozirno) obligaten (zapovedan).“

Ljubljanska gimnazija šteje 718 učencev, in če se število teh 9 učencov, ki so se letos oprostili učenja slovenskega jezika, prišteje številu unih učencev, kterim se je poprešnja leta dovolilo enako oprostenje, tedaj znese število vseh slovenščine oproščenih učencev 24. Iz tega se zadosti vidi, na kteri podstavi stoji dalje žalovanje in dolženje razloženo v imenovanem sestavku „Novic.“

Od c. kr. gimnazijalnega vodstva v Ljubljani 24. decembra 1865.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Ena zahvalnica za cesarjev manifest 20. septembra, po kterem se ima na bolje obrniti stan našega cesarstva, je že v rokah Njih Veličanstva, in sicer zahvalnica pražkega deželnega zbora. Presv. cesar jo je sprejel z očitno zadovoljnostjo pohvalivši obnašanje zborovo. — 20. dec. je presv. cesar se iz Ogerskega vrnil na Dunaj nazaj in pri odhodu Ogrom rekel, da je prišel z velikim zaupanjem, a da odide še s večim zaupanjem in da misli kmali zopet priti. Zbor ogerski še ni pričel svojih obravnav. — Iz hrvaškega zbora donaša „Pozor“ važno in vsemu slovanskemu svetu veselo novico, da tisti del národne stranke, ki je dosihmal v združbi z magjarsko stranko bil, se vsled zdanjega, nji povoljnega vladinega postopanja utegne združiti z ostalo narodno stranko v eno edino narodno stranko, ki si bo na čêlo svojega programa zapisala: celeto in avtonomijo trojedine kraljevine. In tako se zgodi, kar smo zmirom rekli, da v rokah zagrebškega deželnega zbora je, da se odstrani pogubivni dvalizem. — Preuzv. škof Strossmajer je na božične praznike šel na Dunaj. — Železnica od Št. Petra na Reko se začne, kakor „Domobr.“ piše, skor zidati; južno železn. društvo je dobilo nalogo od vlade, da naredi to železnico kakor tudi uno od Kotoribe v Pečúh. — Tudi vitez Schmerling se je odpovedal poslanstvu, ki ga je imel v deželnem zboru pražkem; obupal je, da še kdaj iz mrtvila ostane dete njegovo, ki se rodilo 26. svečana 1861. leta. — Vse druge politične novice svetá so brez pomembe memo tega, kar se zdaj v našem cesarstvu pripravlja. Da bi se pač 1866. letu reklo, da je rojstno leto vsem narodom pravične, prave ustave! Važno leto bo na vsak način.

Denarni zapisnik Matičini.

Novi udje:

a) kot ustanovniki:

Gospod	Codelli Anton, baron Fahnenfeld, grajščak in deželni glavar v Ljubljani ustanovine 10 gold., letni dar 10 gold.	20	gold.
„	Lenček Alojzi, posestnik na Blanci blizo Sevnice	10	„
Gospá	Helinger Neža, posestnica v Brežicah	10	„
Gospod	Jereb Jožef, župnik v Dragi prestopil med ustanovnike ter doplačal	8	„

b) z letnim doneskom:

Gospod	Pregelj Anton, oskrbnik pri grajšini v Brežicah	2	„
„	Klemenec Primož, kurat na Gori pri Ribnici .	2	„
„	Janežič Janez, meščan in deželni poslanec v Brežicah	2	„
„	Kožar Jožef, posestnik na Vélikem kamnu blizo Kozjeza	2	„
„	Trjanšek Dragotin, župnik v Zagorji	2	„
„	Kumar Dragotin, bilježnik na Kozjem . . .	2	„
„	Hajšek Anton, župni oskrbnik na Ponkvi . .	2	„
„	Hofman Edvard, c. k. pristav v Brežicah . .	2	„
„	Stular J., posestnik v fari sv. Ozbolta pri Jezeri	2	„
		68	gold.
	Z doštetimi poprejšnjimi	1694	„
	Skupaj	1762	„

Stari udje, ki so plačali za 2. leto:

a) ustanovniki:

Gg. Pertot Jernej, Arnoš France, Vučnik France, Laih Jožef, Raič Božidar, dr. Čebašek Andrej, Markič Matevž, Hribar Vatroslav, Lesjak Jožef, Kaplenk Janez, Balon Anton, Skubec Martin (tudi za l. 1866), Žnidarič (†), Vidršek Matija, Choholovšek Eman., dr. Srebre Guidon, Skrbec Davorin, Srnec Josip, Babnik Miroslav, Bohinec Jakob, Šinko Božidar, Vidmar Jožef, Skubec Mihael, Oblak Janez, Urbanček Janez, Stritar Janez, Reš Jan., dr. Strbenec Juri = 160.

b) Letniki:

Gg. Majntinger Jan., Macun Franjo, Kodrič Miha, Candolini Vojteh, Pihler Jožef, Bele Franjo, Šetinec Franjo, Eksel Drag., Melher Anton, Smolej Matija, Frank Rihard, Mencinger Janez (za leto 1866), Čuček Josip, Herg Lovro, Podobnik Nace, Hafner Jože, Lunder Ivan, Bilec Janez, Pleško France, Švajgar Jožef, pl. Höffern Vilj., Wilfan Simon, Matek Juri, Lazar Mihael = 221.

V Ljubljani 27. decembra 1865. Dr. Jer. Zupanec.

Listnica vredništva. Gosp. Podg. v K: Ker kritika o J. zadeva čisto objektivno le original, kakor ga sodi izveden literat po svojem prepričanji, bi ne bila pravda že zdaj na pravem mestu. Kadar doide čitateljem slovenskim delo v roke, in morebiti ti sodijo vse drugač kot naš kritikar od Sotle, tedaj ostane njegvo mnenje le zgolj — subjektivno, s kterim prevoditelja nikakor ni žaliti hotel, kerega še ne pozna ne.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Tiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.